

**БРАЦКАЯ МАГІЛА
(СМАЛЯВІЦКІ РАЁН, В. КАЛІТА)**

Шыфр гісторыка-культурнай каштоўнасці (паводле [дзяржаўнаму спісу гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь](#)): 613Д000576

Месцазнаходжанне: Смалявіцкі раён, в. Каліта, насупраць дарогі і вёскі Каліта

Каардынаты: 53.835962, 27.900635

Кароткае апісанне:

Брацкая магіла ў в. Каліта Смалявіцкага раёна – помнік гісторыі. Знаходзіцца на паўднёвай ускраіне вёскі. У 1951 г. на магіле пастаўлен помнік. Пахавана 160 воінаў і партызан. Сярод пахаваных – героі Савецкага Саюза Газанфар Келбалай Гулам-аглы Акпераў і Таццяна Мікалаеўна Барамзіна.

Апісанне:

Брацкая магіла (1941–1944 гг.) ў в. Каліта Смалявіцкага раёна – помнік гісторыі ([613Д000576](#)), які ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

Помнік знаходзіцца на паўднёвай ускраіне вёскі. Пахавана 160 воінаў і партызан, якія загінулі ў баях супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў у 1944 г. Сярод пахаваных – героі Савецкага Саюза Газанфар Келбалай Гулам-аглы Акпераў і Таццяна Мікалаеўна Барамзіна. У 1951 г. на магіле пастаўлен помнік – скульптура воіна. На пліце з чорнага граніту, якая ўмацавана на падставе белага колеру, выбіты імяны загінуўшых. Абапал скульптуры – пліты, якія пакрываюць магілы.

У брацкай магіле пахавана 160 воінаў і партызан. Сярод пахаваных – героі Савецкага Саюза *Таццяна Мікалаеўна Барамзіна* і *Газанфар Келбалай Гулам-аглы Акпераў*.

Героіня Савецкага Саюза Таццяна Мікалаеўна Барамзіна.

У сям'і Мікалая Макаравіча і Марфы Мітрафанаўны Барамзіных, Таня была пятым дзіцем з шасці. Яна з'явілася на свет 19 снежня 1919 года ў горадзе Глазова на поўначы Удмуртыі. Бацька працаваў на чыгунцы, рыбачыў і гандляваў хлебам, які Барамзіны самі ж і выпякалі. Жылі бедна, у маленькім доміку на 18 квадратных метрах плюс кухня. Усе дзеці дапамагалі бацькам як маглі. Збіралі і здавалі лекавыя травы, лавілі ракаў на продаж. Печ тапілі шышкамі і галлём. Па характары Таня была падобная на хлапчука, занадта бойкая і няўрымслівая. Магла пабіцца з хлопцамі, лазіла па дрэвах, выдатна плавала і каталася на лыжах. А яшчэ вельмі любіла чытаць.

У 1931 годзе дзяўчынка скончыла чатырохкласную пачатковую школу 1-й ступені імя Караленкі і паступіла ў Глазоўскую няпоўную сярэдняю школу №2 фабрычна-завадскога навучання. Марыла ў будучым сама вучыць дзяцей. Пасля заканчэння васьмігодкі планавала паступаць у педагагічны тэхнікум, але з-за матэрыяльных цяжкасцяў у сям'і занялася пошукам працы. І

17-гадовую дзяўчыну прызначылі настаўнікам географіі ў вёсцы Верх-Парзі Глазоўскага раёна. Перад адпраўкай на фронт у Беларусь Барамзіна 8 месяцаў вучылася ў Цэнтральнай жаночай школе снайперскай падрыхтоўкі пад Масквой.

Сваю вайну супраць фашыстаў снайпер пачала пад Оршай у складзе 3-га стралковага батальёна 252-га стралковага палка. Т.М.Барамзіна была на фронце з 1943 г.: снайпер, пасля тэлефаністка 3-га батальёна 252-га палка 70-й стралковай Верхнедняпроўскай дэвізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронту. Да канца мая 1943-га на рахунку яфрэйтара Таццяны Барамзінай было 16 забітых фашыстаў. Асабіста знішчыла 20 фашысцкіх салдат і афіцэраў. Але з-за пастаяннага перанапружання вачэй і перанесенай прастуды ў яе стала псавацца зрок. Адмовіўшыся ад дэмабілізацыі, дзяўчына ўгаварыла кампалка пакінуць яе сувязісткай пры штабе батальёна. Тут і спатрэбіліся навыкі, атрыманыя пры здачы санітарных нарматываў.

Аперацыя “Баграціён” пачыналася 22 чэрвеня 1944 года 252-і стралковы полк з дапамогай разведкі, боем атакаваў нямецкія траншэі і замацаваўся на месцы прарыву. Ва ўзнагародным лісце гаворыцца: *“яфрэйтар Таццяна Мікалаеўна Барамзіна, падчас разведкі боем з 22 па 23 чэрвеня 1944 года ў раёне вёскі Малое Марозава (такая вёска ёсць у Горацкім раёне), пад моцным артагнем на працягу 14 гадзін выпраўляла падраную сувязь каманднага пункта 3-га стралковага батальёна. З 26 чэрвеня па 5 ліпеня ў перыяд наступальных баёў яфрэйтар Барамзіна была ў баявых парадках, забяспечваючы добрую сувязь”*. Т.М. Барамзіна праявіла гераізм 05.07.1944 г. пры вызваленні Мінскай вобласці.

Разам з іншымі воінамі стралковага батальёна выйшла ў тыл ворага каля в. Пекалін Смалявіцкага раёна, ўступіла ў няроўны бой з гітлераўцамі. Пад шквальным агнём праціўніка выносіла з поля бою параненых, аказвала ім дапамогу. Бліндаж, у якім яфрэйтар Т.М. Барамзіна перавязвала параненых воінаў, акружылі і адрэзалі ад батальёна гітлераўцы. Параненая, яна трапіла ў палон, дзе 05.07.1944 г. загінула ад катаванняў. Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24.03.1945 г. Напярэдадні дэсантнікі 3-га стралковага батальёна пад камандаваннем маёра Філімонава занялі агнявыя пазіцыі для сустрэчы ворага ў Шэметава. У адной з пустых зямлянак ля жытняга поля размясціўся медпункт. Сувязістка Таня Барамзіна не павінна была ўдзельнічаць у аперацыі, але настаяла на тым, каб яе ўзялі ў дэсант медсястрой. Ранняя раніцай 5 ліпеня на дарозе з'явілася велізарная калона гітлераўцаў. Падзеі таго дня апісаў і былы камсорг 3-га стралковага батальёна 252-га стралковага палка 70-й стралковай дывізіі лейтэнант Ілля Касімаў:

“Вораг, засяродзіўшы вялікую колькасць жывой сілы, пайшоў у атаку, вядучы агонь на хаду з мэтай не толькі прарвацца, але і акружыць наш

дэсант. Група фашыстаў на правым флангу атакавала медпункт, дзе знаходзілася Таня Барамзіна з цяжкапараненымі. З аўтаматам у руках яна адбівала атаку. Разам з ёй адстрэльваліся і цяжкапараненыя. Таня крыкнула ўсім параненым, каб сыходзілі ў глыб лесу, а хто не можа, адпаўзлі і схаваліся ў бліндажы. Сілы былі няроўныя, і скончыліся патроны, фашыстам удалося захапіць Танін Бліндаж... на подступах да яго ляжалі дзясяткі фашысцкіх трупаў. У 5-6 метрах перад бліндажом было шмат і нашых забітых. Мы агледзелі амаль усіх, каб даведацца, хто быў сярод мёртвых. Кожнаму Тацяна зрабіла перавязку. Калі агледзелі асобы, амаль ва ўсіх ўбачылі на галаве па 2-3 кулявыя прабоіны. Даведацца чалавека было немагчыма. З левага боку першай ляжала Тацяна, у галаве была вялікая прабоіна з абгарэлымі бакамі – стралялі ва ўпор з блізкай адлегласці, яе грудзей былі выразаныя, вочы выкалатыя, ніжэй грудной часткі ў жывот быў уторкнуць штык, ён праходзіў праз жывот у зямлю, вінтоўка стаяла вертыкальна прыкладам ўверх. Яна была ўся ў крыві. Даведаліся яе па абмундзіраванню, па валасах, і наогул, я яе ведаў вельмі добра. Мы сабралі ўсе плашч-палаткі, колькі было ў медпункце, выцягнулі вінтоўку, уваткнутую ў жывот Тацяны, і накрылі цэлы ўсіх па-зверску забітых фашыстамі. Самі пайшлі шукаць свой 252-і стралковы полк. Ад 3-га сапёрнага батальёна і супрацьтанкавага знішчальнага артылерыйскага дывізіёна, якія ўдзельнічалі ў дэсантнай аперацыі, у жывых засталася вельмі мала”.

Цэла дзяўчыны, накрытае шынялём, байцы 70-й дывізіі беражліва паклалі на фурманку санітарнага ўзвода. Пасля таго як 252-і полк з боем увайшоў у вёску Волма, яе пахавалі на мясцовых могілках пад гукі зброевага салюту. На скатаваную Таню надзелі афіцэрскі кіцель, ахвяраваны адным лейтэнантам, і загарнулі ў дзве плашч-палаткі. Таня была пахавана ў брацкай магіле ў вёсцы Каліта Смалявіцкага раёна.

Герой Савецкага Саюза Газанфар Келбалай Гулам-аглы Акпераў.

Газанфар Келбалай Гулам-аглы Акпераў нарадзіўся 04.04.1917 г. (па некаторых матэрыялах 22.03.1917 г.) ў сяле Джагры Нахічаванскай АССР у сялянскай сям’і. Азербайджанец. Удзельнік абароны Каўказа. У 1941 г. скончыў Нахічаванскі настаўніцкі інстытут.

У Вялікую Айчынную вайну на фронце з чэрвеня 1941 года. Камандзір гарматы 1959-га знішчальна-процітанкавага артылерыйскага палка 41-й асобнай знішчальна-процітанкавай артылерыйскай брыгады старшы сяржант Г. К. Акпёраў вызначыўся ў час вызвалення Беларусі пры разгроме войск праціўніка ў мінскім “катле”.

У жніўні 1944 г. недалёка ад вёскі Волма Чырвоная Армія была ў акружэнні. Спрабуючы прарваць кальцо акружэння войскаў вермахта, немцы кінулі на пазіцыю Газанфара Акперова буйныя сілы пяхоты пры падтрымцы

танкаў, у тым ліку цяжкіх «тыграў». Немцы паспрабавалі ўзяць пазіцыю артылерыйскага разліку ў танкавыя кляшчы. Сувязь савецкіх байцоў з асноўнымі сіламі была перапынёная. Але зброя працягвала біць па ворагу. Газанфар Акпераў, асабіста замяніўшы параненага наводчыка, падбіў яшчэ адзін танк. Пазіцыя гарматы Акперава падвяргалася жорсткаму абстрэлу. У ходзе бою камандзір гарматы быў паранены ў нагу, але не пакінуўшы пазіцыі, здолеў знішчыць чацвёрты па ліку танк праціўніка. Немцы не прайшлі праз пазіцыю артылерыстаў.

За гераізм, праяўлены ў няроўным баі з ворагам, Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 26 кастрычніка 1944 года старэйшаму сяржанту Акпераву Газанфару Гулам-аглы пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. [Электронны ресурс]. – Режим доступа: <http://gospisok.gov.by/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>. – Дата доступа: 20.12.2022.
2. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Мінская вобласць. Кніга 2 / АН БССР. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ; рэдкал.: С. В. Марцэлеў [і інш.]. – Мн. : БелСЭ, 1987. – 308 с.
3. Памяць. Беларусь : рэспубліканская кніга / С. П. Самуэль [і інш.]; пад агул. рэд. Б. І. Сачанка. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 1995. – 623 с.
4. Памяць : Смалявіцкі раён. Жодзіна : гісторыка-дакументальныя хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі / [уклад.: Ю. Я. Гіндзін, Г. У. Разумаў ; рэдкал.: Г. К. Кісялёў (гал. рэд.) і інш.]. – Мінск : БЕЛТА, 2000. – 768 с.
5. Карта Беларусі [Электронны ресурс]. – Режим доступа: <https://nakarte.by/drachkovskiy-selsovet>. – Дата доступа: 15.10.2022.
6. Национальный поисковый проект издательского дома «Беларусь сегодня» и ОО «Белорусская республиканская пионерская организация» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://xn--80abmnnhhgijlrg1k.xn--90ais/hero/9096/>. – Дата доступа: 09.07.2023.

Архіўныя крыніцы:

1. Дакументы з фонду адзела гісторыка-культурнай спадчыны ДУК "Смалявіцкі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці"